

www.stredcehcso.cz

METODIKA PRO MAPOVÁNÍ KALOUSŮ UŠATÝCH NA DENIŠTÍCH VE STŘEDNÍCH ČECHÁCH A PRAZE

zima 2025 / 2026

Kalous ušatý (*Asio otus*) je středně velká sova, která je v České republice poměrně běžná. Tento přizpůsobivý pták obývá rozmanité prostředí lesů, parků, zahrad a zemědělských oblastí, přičemž jeho výskyt je vždy vázán na přítomnost stromů. Často vyhledává blízkost lidských obydlí, a to nejen během hnízdního období, ale ve větším počtu také v zimě, kdy se shromažďuje na takzvaných „**denišťích**“ – specifických místech, na nichž během dne odpočívá. Zimující populace v České republice zahrnuje jak místní hnízdící jedince, tak i migrující ptáky ze severu Evropy především z Fennoskandie (oblast zahrnující Skandinávský poloostrov, Finsko, Kolský poloostrov a přilehlé části severozápadního Ruska), kteří zde přezimují (Bejček et al. 1995).

Chování kalousů ušatých na mimohnízdních shromaždištích je velice zajímavé, avšak na území Prahy a středních Čech nedostatečně prozkoumané. Mapování těchto shromaždišť, která v následujícím textu budeme pro převážně noční aktivitu kalouse ušatého nazývat již zavedeným pojmem „deniště“, je základním kamenem k hlubšímu pochopení chování a rozšíření této sovy ve středních Čechách a Praze.

Cíle mapování

Cílem mapování kalousů ušatých je identifikovat a zdokumentovat jejich deniště na území Prahy a Středočeského kraje. Obdobné mapování již proběhlo na jižní Moravě a v Hradci Králové, kde byla dlouhodobě a pravidelně sledována tradiční deniště. Pro oblast ČSO pro střední Čechy a Prahu se však jedná o první systematický pokus vytvořit komplexní přehled těchto lokalit, který by mohl sloužit jako základ pro dlouhodobé sledování zimující populace kalousů ušatých v této oblasti.

Kde se kalousi shromažďují?

Deniště kalousů ušatých jsou obecně relativně skrytá místa, na kterých tyto sovy tráví denní dobu odpočinkem. Obvykle se nacházejí ve stromech nebo hustých keřích s dobrým krytím před okolím. Sovy často vyhledávají husté koruny jehličnanů jako jsou tisy, borovice, smrky nebo tůje, které jim poskytují výborné maskování a ochranu. Mohou však využívat i listnaté stromy, zejména na podzim, kdy jsou stromy ještě olistěné a nabízejí dostatečný úkryt (po opadu listů se přesouvají do okolních jehličnanů). Oblíbenými stanovišti jsou hřbitovy, parky, školní zahrady, ale mohou to být i soukromé pozemky v intravilánech obcí.

Ve volné krajině bývají společná shromaždiště nacházena vzácněji. Bývají v hustých, převážně keřových porostech, v lesích (často borových) či na jejich okrajích, ale mohou to být i husté porosty vrb či jiných dřevin. Shromaždiště v lesích se však hledají mnohem obtížněji a patrně proto unikají pozornosti.

Některá shromaždiště mohou být využívána každoročně, zejména pokud jsou dostatečně bezpečná a poskytují dobré krytí.

Jak deniště kalousů hledat?

Kalosi přilétají na shromaždiště nejčastěji v říjnu a opouštějí je v březnu, nejpozději v dubnu. Vyhledávání denišť je poměrně jednoduché, protože kalosi a jejich pobytové znaky jsou nápadné. V intravilánech obcí je vhodné zaměřit průzkum na biotopy, jako jsou skupiny jehličnatých stromů na hřbitovech, v parcích a podobně. Přítomnost zimujícího hejna lze potvrdit nálezem vývržků a trusu pod stromy nebo přímým pozorováním odpočívajících jedinců.

Vývržky jsou nestrávené zbytky potravy vyvrhované sovami. Obsahují části kostí, srst, peří nebo chitínové schránky hmyzu. Tyto vývržky se nejčastěji nacházejí pod stromy, kde tito ptáci pravidelně odpočívají (Obr. 1).

Obsazené stromy jsou zároveň poznatelné díky četným (bílým) stříkancům na větvích, kmenech, ale i na zemi (Obr 2).

Obr. 1. Vývržky kalousů ušatých (Foto: Alena Jechumtál Skálová)

Obr. 2. Obsazený strom kalousem ušatým s bílými stříkanci (Foto: Alena Jechumtál Skálová)

Další pobytové znaky si můžete prohlédnout [zde](#).

Jak kalouse na shromaždištích počítat?

Primárním cílem tohoto mapování není zjistit přesný počet kalousů, ale zejména získat přehled o tom, kde se nacházejí jejich denišť. Přítomné kalouse však rozhodně není na škodu spočítat. To ale nemusí být vůbec jednoduché. Záleží totiž na typu dřeviny, ve které se ptáci ukrývají, a na hustotě jejího porostu. Metodu sčítání lze rozdělit do dvou typů:

1. Přímé sečtení zrakem

Nejjednodušší možností, jak ptáky sečíst, je obejít stromy a pokusit se vyhledat sedící ptáky zrakem. Vizuálně prohledáváme jedince skryté v korunách stromů a kontrolujeme všechny potenciální stromy (mnohé napoví výskyt a množství vývržků pod stromem). Sčítání se provádí tak, aby nedošlo k výraznému rušení sov; je nepřípustné je jakýmkoliv způsobem plašit z korun stromů. Neúmyslnému vyplašení ptáků se občas nelze vyhnout, avšak nikdy nesmí být vyvoláno záměrně!

Nevýhodou této metody je podhodnocení skutečného stavu, protože řada kalousů může kvůli ukrývání v korunách stromů uniknout pozornosti. Naopak výhodou je nízká časová náročnost a možnost kontroly více zimních shromaždišť během jednoho dne. Z dosavadních zkušeností vyplývá, že tato metoda může přinést přesné výsledky pouze na menším počtu lokalit, na nichž ptáci odpočívají na listnatých stromech nebo případně na borovicích.

2. Sčítání při rozletu

Přesnější počet kalousů lze zjistit během večerního rozletu, kdy ptáci za soumraku opouštějí své úkryty ve stromech a vydávají se do okolí za potravou. Tato metoda je nejvhodnější zejména pro nepřehledné lokality, kde podle přítomnosti trusu a vývržků lze předpokládat větší počet jedinců. Naopak na místech s malým počtem ptáků, které lze snadno najít vizuálně, by bylo zbytečné tímto způsobem ztrácet čas.

Sčítání při rozletu probíhá krátce po západu slunce, kdy kalousi obvykle začínají opouštět stromy. Pro dosažení co nejpřesnějších výsledků je důležité dorazit na místo nejpozději při západu slunce a zůstat zde, dokud nejsou zaznamenáni všichni odlétající ptáci. Obvykle to trvá přibližně hodinu. Vhodným ukazatelem, kdy zapadá slunce, může být např. Sluneční kalendář.

Rozlet kalousů může probíhat buď hromadně nebo pozvolna, přičemž ptáci často odlétají do různých směrů. V závislosti na charakteru lokality je proto vhodné provádět sčítání za účasti několika osob, které se rozmístí tak, aby pokryly všechny možné směry rozletu.

V případě sčítání při rozletu je vhodné provádět sčítání pravidelně, a to jednou za měsíc v předem stanovených termínech. Pokud bylo deníště objeveno až v únoru, lze kontrolní sčítání uskutečnit v březnu, aby byl zajištěn co nejpřesnější záznam.

Výhodou této metody je minimální rušení zimujících sov a přesnější zjištění aktuálního počtu jedinců. Nevýhodou je vyšší časová náročnost a ideální zapojení více osob, což zvyšuje efektivitu průzkumu.

Termíny sčítání

Pro **mapování deníšť** je vhodné navštívit tradiční deníště nebo vytipované nové lokality alespoň jednou během prosince, ledna nebo února. Pokud na místě potvrdíte přítomnost kalousů, doporučujeme lokalitu navštívit ještě minimálně jednou s odstupem alespoň jednoho týdne od původního nálezu, ideálně pak během následujícího měsíce. Tuto druhou kontrolní návštěvu doporučujeme spojit se sčítáním při rozletu.

- 6. 12. – 28. 12. 2025
- 3. 1 – 25. 1. 2026
- 31. 1. – 22. 2. 2026
- (28. 2. – 22. 3.) 2026

Jak se do mapování zapojit

Prosíme všechny, kdo by se chtěli zapojit do mapování shromaždišť kalouse ušatého, aby vyplnili následující formulář: <https://forms.gle/TGCrpLRNaN5txTQJA> (pro každou lokalitu je potřeba vyplnit formulář zvlášť).

Po odeslání se vaše lokalita automaticky zobrazí [v seznamu přihlášených lokalit](#), kde bude uvedeno jméno mapovatele, název lokality a její souřadnice. Pokud si nepřejete, aby bylo vaše jméno nebo přesné souřadnice lokality v seznamu veřejně uvedeny, ale přesto se chcete do mapování zapojit, napište nám prosím e-mail na kalous@stredcehcso.cz a domluvíme se individuálně.

Při mapování je dobré nejdříve zkontrolovat známá denišť kalousů a potom vhodná místa v obci či okolí. Velmi důležitá jsou i negativní pozorování.

Jak nám předat data

Svá pozorování zadávejte do faunistické databáze ČSO - <https://avif.birds.cz/>

Každé pozorování by mělo obsahovat následující údaje:

- datum
- čas pozorování od - do
- lokalita (bodem v mapě)
- počet pozorovatelů
- poznámka k vycházce "mapovani kalouse" - díky tomu pozorování v databázi snadno najdeme, až budeme zpracovávat výsledky
- poznámka k vycházce, zda jste sčítali napřímo zrakem nebo za rozletu
- počet kalousů na lokalitě (včetně 0) - při odevzdávání dat přes počítač lze s výhodou použít i zápis typu "min 5", "4-6", "cca 8", ...
- vyplněné pole aktivita ("stopa" nebo "nocování") dle charakteru pozorování

Volitelně je možné do poznámky přidat jakékoliv další informace - např. druh stromů, okolnosti rozletu, ...

Podrobný návod, jak své pozorování zadat do Avifu v počítači nebo v mobilní aplikaci je popsán v příloze 1.

Budeme rádi za odevzdávání dat již v průběhu zimy. Nicméně všechny své záznamy prosím odešlete nejpozději **do konce března**.

Kontakt

V případě dotazů se neváhejte ozvat na kalous@stredcehcso.cz. Vždy odpoví jedna z nás, Carolin Pokorná Helmbold nebo Kateřina Rohová.

Zdroje

- BEJČEK V., ŠŤASTNÝ K. & HUDEC K., 1995: Atlas zimního rozšíření ptáků v České republice, 1982 - 1985. Nakladatelství a vydavatelství H&H. Jinočany
- JMP ČSO, 2020: Metodika mapování výskytu kalouse ušatého na hromadných shromaždištích. https://www.jmpcso.cz/wp-content/uploads/2020/06/JMP-%C4%8CSO_metodika_kalous-deni%C5%A1t%C4%9B_2020.pdf
- NOGA M., 2014: Sčítanie myšiariok ušatých *Asio otus* na zimoviskách. Ochrana dravcov na Slovensku.
- ŠKORPÍKOVÁ, V., ZAŇÁT, J., KLEJDUS, J., & BERKA, P., 2005: Kalous ušatý (*Asio otus*) a jeho zimní shromaždiště na jižní Moravě. *Crex*, 25, 9-26.
- ZAJÍC J., 2008: Zimování kalousů ušatých v Hradci Králové v areálu Fakultní nemocnice. <https://www.vcpcso.cz/zimovani-kalousu-usatych-v-hradci-kralove-v-arealu-fakultni-nemocnice/> (16.11.2024)
- ZAŇÁT J., ŠKORPÍKOVÁ V. & BERKA P. 2007: Kalous ušatý (*Asio otus*) a jeho zimní shromaždiště na jižní Moravě II. *Crex* 27: 8–34.

Příloha - odeslání dat

2a) Odeslání dat na počítači

Na stránce <https://avif.birds.cz/> zvolíme v hlavní liště možnost "vložit", pokud nejsme ještě přihlášení ke svému účtu, přihlásíme se.

Z každé lokality zadáváme samostatné pozorování. Povinné údaje jsou na doprovodných obrázcích zvýrazněny červeně, volitelně lze samozřejmě doplnit další okolnosti, případně sčítat kompletní seznam.

V kroku 1 zadáme následující údaje:

- datum
- čas pozorování od - do
- vpravo od mapy zvolíme možnost "BOD", poté zadáme souřadnice pozorování kliknutím do mapy; tím se automaticky vyplní i pole Obec (část obce)

- celkový počet pozorovatelů
- poznámku k vycházce - sem prosím napište jednak heslo "mapovani kalouse", jednak, zda jste sčítali napřímo zrakem nebo za rozletu

Volbou tlačítka "zadat částečný seznam" přejdeme do kroku 2

↑ přesun do kroku č2

V kroku 2 nejprve přidáme druh "kalous ušatý", poté u něj vyplníme

- počet - buď 0 exemplářů (žádní jedinci zjištěni) nebo zaznamenaný počet. Na počítači lze s výhodou používat i zápisy pro dolní odhad jedinců či rozsah počtu, např. lze tedy zapsat počet exemplářů jako "min 8", "cca 4", "3-5" atd.
- pole aktivita - buď „nocování“ nebo „stopa“ dle charakteru pozorování

Volbou "pokračovat" přejdeme do kroku 3.

V kroku 3 zkontrolujeme dříve zadané údaje a odešleme pozorování do databáze.

2b) Odeslání dat v mobilní aplikaci

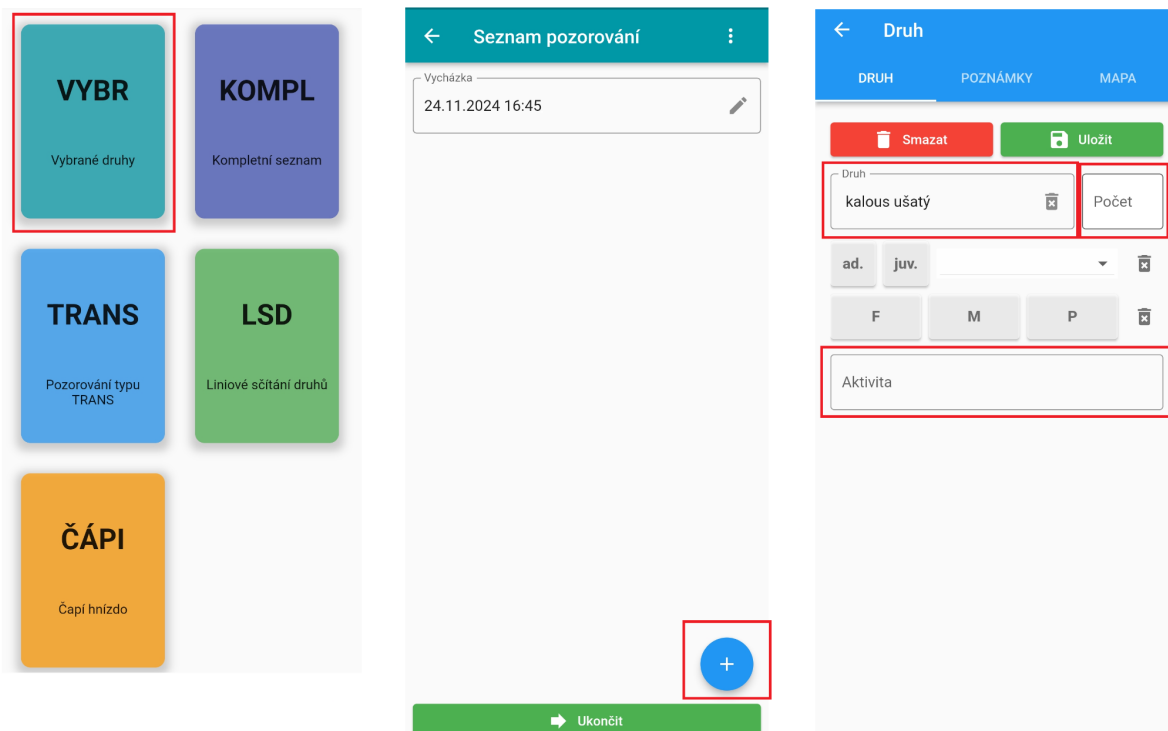
Mobilní aplikace Avif je k dispozici jak pro Android, tak pro iPhone. Pokud máte aplikaci nainstalovanou již delší dobu, nejprve ji prosím aktualizujte – současná verze je 2.1.9

Z každé lokality zadáváme samostatné pozorování. Povinné údaje jsou na doprovodných obrázcích zvýrazněny červeně, volitelně lze samozřejmě doplnit další okolnosti, případně sčítat kompletní seznam.

Krok 1 - na úvodní stránce zvolíme možnost "VYBR". Poté přes modré tlačítko plus přidáme druh kalous ušatý a k němu dále vyplníme:

- počet - buď 0 exemplářů (žádní jedinci zjištěni) nebo zaznamenaný počet
- pole aktivita - buď „nocování“ nebo „stopa“ dle charakteru pozorování

Volitelně lze vyplnit poznámky či další okolnosti. Uložíme záznam kalousů tlačítkem "Uložit".

Krok 2 - volbou "Ukončit" přejdeme na doplnění údajů k celé vycházce a zadáme následující údaje:

- bod v mapě
- datum
- čas pozorování od - do
- další pozorovatelé (tak, aby byl jasný celkový počet)
- poznámku k vycházce - sem prosím napište jednak heslo "mapovani kalouse", jednak, zda jste sčítali napřímo zrakem nebo za rozletu

Volbou "Ukončit editaci" uložíte celou vycházku.

Krok 3 - zkontrolujte odeslání dat z telefonu do databáze

Dle nastavení aplikace ve Vašem telefonu se vycházky buď odesílají ručně nebo automaticky. Volbou "trojtečky" se lze dostat na "seznam vycházek", kde uvidíte, zda je vycházka již odeslaná. Pokud by nebyla, lze ji na stránce "seznam vycházek" volbou tlačítka "odeslat vše" odeslat.

←

Seznam pozorování

⋮

Vycházka

24.11.2024 16:45

✎

kalous ušatý

⋮

+

➡ Ukončit

←

Ukončení vycházky

⋮

Číslo kvadrátu: 6261cb

Název lokality

Datum

24.11.2024

Čas od

16:45

Čas do

17:35

Další pozorovatelé

mapovani kalouse + uvedte, zda jste sčítali přímo nebo za rozletu

Utajení vycházky

Utajit

➡ Ukončit editaci

Avif

☐

⋮

VYBR

Vybrané druhy

KOMPL

Kompletní seznam

TRANS

Pozorování typu TRANS

LSD

Liniové sčítání druhů

ČÁPI

Čapí hnízdo

pod třemi tečkami zvolit "seznam vycházek" & odeslat pozorování do databáze